

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ВНУТРІШНІХ СПРАВ**

ПІДЧЕНКО ЮРІЙ ОЛЕКСІЙОВИЧ

ПІДПИСАНО
12.00.03
12.00.03

УДК 347.919+347.951.013

**СУДОВІ РІШЕННЯ
У СПРАВАХ ОКРЕМОГО ПРОВАДЖЕННЯ**

12.00.03 – цивільне право і цивільний процес;
сімейне право; міжнародне приватне право

**Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата
юридичних наук**

Київ – 2019

Дисертацією є рукопис

Робота виконана в Національній академії внутрішніх справ, Міністерство внутрішніх справ України

Науковий керівник

доктор юридичних наук, професор

Бичкова Світлана Сергіївна,

Національна академія внутрішніх справ,

завідувач кафедри цивільного права і процесу

Офіційні опоненти:

доктор юридичних наук, професор

Фурса Світлана Ярославівна,

Київський національний університет

імені Тараса Шевченка,

завідувач кафедри нотаріального

та виконавчого процесу і адвокатури

кандидат юридичних наук, професор

Білоусов Юрій Валерійович,

Хмельницький університет управління та права

імені Леоніда Юзькова,

професор кафедри цивільного права та процесу

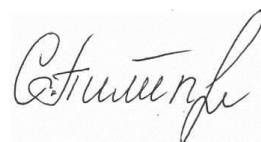
Захист відбудеться «23» вересня 2019 р. о 16⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.007.04 в Національній академії внутрішніх справ за адресою: 03055, м. Київ, пл. Солом'янська, 1.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національної академії внутрішніх справ за адресою: 03055, м. Київ, пл. Солом'янська, 1.

Автореферат розісланий «23» серпня 2019 р.

Учений секретар

спеціалізованої вченої ради

С.А. Пилипенко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. При здійсненні правосуддя суд вчиняє багато різних за своїм змістом і юридичним характером процесуальних дій: вирішує справу по суті, закінчує справу без ухвалення рішення, вирішує клопотання сторін, третіх осіб тощо. Судження і волевиявлення суду з цих чи інших питань мають владний характер і втілюються у відповідну процесуальну форму – форму процесуальних рішень. Отже, судові рішення – узагальнюючий термін судових актів, які суд приймає при вирішенні будь-якого питання.

Відповідно до ч. 5 ст. 124 Конституції України судові рішення ухвалюються судами іменем України і є обов'язковими до виконання на всій території України. При цьому ухвалення судових рішень іменем України означає, що суди є органами державної влади в Україні, вони наділені державно-владними повноваженнями, їх владні акти мають публічний характер і є загальнообов'язковими для виконання, оскільки ухвалюються і проголошуються від імені держави.

Як і в будь-якому іншому виді цивільного судочинства, судові рішення ухвалюються судом і під час розгляду справ окремого провадження, яке відповідно до ч. 7 ст. 19 ЦПК України призначене для розгляду справ про підтвердження наявності або відсутності юридичних фактів, що мають значення для охорони прав та інтересів особи або створення умов для здійснення нею особистих немайнових чи майнових прав або підтвердження наявності чи відсутності неоспорюваних прав.

Наукові погляди на проблему ухвалення та проголошення судових рішень знайшли своє відбиття у дослідженнях таких українських науковців, як: С. Н. Абрамов, І. В. Андропова, С. С. Бичкова, Ю. В. Білоусов, В. І. Бобрик, О. О. Грабовська, К. В. Гусаров, А. О. Добровольський, П. П. Заворотько, О. С. Захарова, М. Б. Зейдер, В. В. Комаров, В. М. Кравчук, В. А. Кройтор, Н. С. Кузнєцова, Л. С. Лисенко, Г. Л. Осокіна, С. О. Погрібний, Ю. Д. Притика, Г. О. Світлична, В. І. Тertiшніков, О. І. Угриновська, І. В. Удальцова, Г. В. Фазикош, Є. І. Фурса, С. Я. Фурса, Ю. С. Червоний, Н. О. Чечіна, Д. М. Чечот, Г. В. Чурпіта, М. С. Шакарян, О. М. Шиманович, М. Й. Штефан, М. М. Ясинок. Водночас, зазначені процесуалісти досліджували, здебільшого, інститут судових рішень, які ухвалюються та проголошуються у справах позовного провадження. Виходячи з наведеного, можна стверджувати, що інститут судових рішень у справах окремого провадження предметно не досліджувався у науковій доктрині.

Поряд із цим, аналіз цивільного процесуального законодавства України дає підстави для висновку про те, що судові рішення, які ухвалюються у справах окремого провадження, характеризуються низкою особливостей процесуальної форми, що відбивається в порядку їх ухвалення, проголошення, набрання законної сили, змісті тощо.

Актуальність теми дослідження підтверджується не тільки ступенем нерозкритості даної проблематики у науковій доктрині, але й актуалізується у зв'язку з останньою новелізацією цивільного процесуального законодавства

України, що зумовлена прийняттям 03 жовтня 2017 р. Закону України «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів», яким ЦПК України 2004 р. було викладено у новій редакції. У зв'язку із цим, певних змін у законодавчому регулюванні зазнав й інститут судових рішень, у тому числі, у справах окремого провадження.

Відтак, відсутність комплексних монографічних досліджень, присвячених інституту судових рішень у справах окремого провадження, а також недосконалість законодавчої конструкції зазначеного процесуального інституту, зумовлена останньою новелізацією цивільного процесуального законодавства України, свідчать про необхідність системного аналізу цілої низки загальнотеоретичних і практичних питань даної проблематики.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження ґрунтується на основних положеннях Концепції вдосконалення судівництва для утвердження справедливого суду в Україні відповідно до європейських стандартів, затвердженої Указом Президента України від 10 травня 2006 р. № 361/2006, Стратегії реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015-2020 роки, схваленої Указом Президента України від 20 травня 2015 р. № 276/2015, виконано відповідно до Переліку пріоритетних напрямів наукового забезпечення діяльності органів внутрішніх справ України на період 2015–2019 рр., затвердженого наказом МВС України від 16 березня 2015 р. № 275, передбачено річними планами науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт Національної академії внутрішніх справ на 2015-2019 рр.

Мета і задачі дослідження. *Метою* дисертаційного дослідження є розроблення теоретичних основ інституту судових рішень, ухвалених у справах окремого провадження.

Для досягнення зазначеної мети поставлено такі *задачі*:

- дослідити еволюцію правового регулювання інституту судових рішень у справах окремого провадження, а також визначити стан наукової розробки проблеми;
- окреслити методологію проведення дослідження інституту судових рішень у справах окремого провадження;
- сформулювати поняття, виокремити види, визначити структуру судових рішень у справах окремого провадження;
- охарактеризувати порядок ухвалення та проголошення судових рішень у справах окремого провадження;
- визначити особливості набрання судовими рішеннями у справах окремого провадження законної сили;
- проаналізувати способи виправлення недоліків рішень судом, який їх ухвалив;
- виокремити особливості рішень суду, ухвалених у справах про зміну цивільно-правового статусу фізичної особи;
- виокремити особливості рішень суду, ухвалених у справах про встановлення фактів, що мають юридичне значення;

– виокремити особливості рішень суду, що мають інше значення для охорони прав, свобод та інтересів особи;

– виробити науково-обґрунтовані пропозиції щодо вдосконалення цивільного процесуального законодавства України.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, які виникають у зв'язку із ухваленням, проголошенням та набранням законної сили судовими рішеннями у справах окремого провадження.

Предмет дослідження становлять судові рішення у справах окремого провадження.

Методи дослідження. Відповідно до поставлених мети і задач основою методології дослідження стали загальнонаукові та спеціальні методи пізнання правових явищ. Зокрема, використання історико-правового методу дозволило простежити еволюцію правового регулювання, а також дослідити генезу наукових поглядів щодо інституту судових рішень у справах окремого провадження (*підрозділ 1.1*). Порівняльно-правовий метод застосовувався для виявлення загального та особливого в правовому регулюванні інституту судових рішень у справах окремого провадження у вітчизняному та зарубіжному цивільному процесуальному законодавстві, а також при порівнянні наукових поглядів з окресленої проблематики (*підрозділи 1.2–1.3, 2.2–2.3., 3.1–3.3*). Метод індукції та дедукції дозволив класифікувати судові рішення у справах окремого провадження, а також виокремити особливості рішень суду, ухвалених у певних категоріях справ (*підрозділи 1.2, 3.1–3.3*). Метод системного аналізу надав можливість проаналізувати способи виправлення недоліків рішень судом, який їх ухвалив (*підрозділ 2.3*). Формально-догматичний метод застосовувався при тлумаченні правових категорій, в результаті чого поглиблено та уточнено понятійно-категоріальний апарат інститутів як окремого провадження, так і судових рішень (*підрозділи 1.2–1.3, 2.1–2.2*). Логічний метод використовувався як універсальний засіб аргументації наукових висновків і розроблення науково-обґрунтованих пропозицій щодо вдосконалення цивільного процесуального законодавства в контексті окресленої проблеми (*підрозділи 1.2–1.3, 2.3–2.4, 3.1–3.3*).

Наукова новизна одержаних результатів полягає у тому, що дисертація є першим у науці цивільного процесуального права комплексним дослідженням інституту судових рішень у справах окремого провадження. У результаті проведеного дослідження сформульовано та обґрунтовано, а також додатково аргументовано низку наукових положень і висновків, які виносяться на захист, зокрема:

вперше:

– виокремлено етапи еволюції правового регулювання інституту судових рішень у справах окремого провадження, серед яких: а) зародження правового регулювання інституту судових рішень у справах окремого провадження, під час якого прототипом окремого провадження були спрощені судові процедури (безсудний осуд сторони, спонукальне виконання, видача платіжного наказу, провадження за вексельними позовами тощо), і відповідні їм види судових рішень (безсудні грамоти, судові накази, накладення заборони або арешту рухомого

майна тощо) (XIV ст. – 1924 р.); б) становлення і розвиток правового регулювання інституту судових рішень у справах окремого провадження в радянському цивільному процесуальному законодавстві, яке супроводжувалося регламентацією судових наказів як одного із видів судових рішень, що ухвалювалися у справах окремого провадження (1924 р. – 1963 р.); в) подальший розвиток правового регулювання інституту судових рішень у справах окремого провадження в цивільному процесуальному законодавстві УРСР та України, характерною особливістю якого стала детальна правова регламентація змісту резолютивної частини, порядку виконання та скасування рішень суду, які ухвалювалися в певних категоріях відповідних справ (1963 р. – 2004 р.); г) новелізація правового регулювання інституту судових рішень у справах окремого провадження в цивільному процесуальному законодавстві України, що знайшла прояв як у диференціації відповідних судових рішень, так і в оптимізації їх змісту, порядку та строків ухвалення і виконання (2004 р. – до сьогодні);

– сформульовано дефініцію судових рішень у справах окремого провадження як правозастосовчих актів, ухвалених іменем України, оформлених у визначеній законом процесуальній формі, які ґрунтуються на встановлених у судовому засіданні фактах, і мають правовим наслідком підтвердження наявності або відсутності юридичних фактів, що мають значення для охорони прав, свобод та інтересів особи або створення умов здійснення нею особистих немайнових чи майнових прав або підтвердження наявності чи відсутності неоспорюваних прав;

– обґрунтовано, що особливістю переважної частини рішень, які ухвалюються судом у справах окремого провадження, є детальна правова регламентація змісту їх резолютивної частини, порядку виконання та скасування, що зумовлено правовстановлюючим характером таких рішень;

– аргументовано, що можливість скасування рішення судом, який його ухвалив, у справах окремого провадження слід розглядати як спеціальний спосіб виправлення недоліків у судових рішеннях, ухвалених за результатами розгляду справ у порядку даного виду непозовного цивільного судочинства;

удосконалено:

– класифікацію судових рішень у справах окремого провадження, які запропоновано диференціювати залежно від: а) їх загальних правових наслідків на: рішення про присудження; рішення про визнання; рішення про перетворення (конститутивні рішення); б) їх спеціальних правових наслідків на: рішення суду, спрямовані на зміну цивільно-правового статусу фізичної особи; рішення суду, спрямовані на встановлення фактів, що мають юридичне значення; рішення суду, що мають інше значення для охорони прав, свобод та інтересів особи; в) можливості скасування рішення судом, який його ухвалив, на: рішення, для яких законом передбачена можливість їх скасування судом, який їх ухвалив; рішення, для яких законом не передбачена можливість їх скасування судом, який їх ухвалив;

– науковий підхід, відповідно до якого у справах окремого провадження заходи забезпечення позову, передбачені ч. 1 ст. 150 ЦПК України, мають застосовуватися не щодо позову, а щодо заяви. Встановлено, що такими заходами, зокрема, можуть бути: у справах про визнання спадщини відумерлою та передачу

безхазяйної нерухомої речі у комунальну власність – заборона вчиняти щодо спадщини або безхазяйної нерухомої речі, яка є предметом заяви, будь-які дії (п. 2 ч. 1 ст. 150 ЦПК України); у справах про продовження строку примусової госпіталізації хворого на заразну форму туберкульозу до протитуберкульозного закладу – заборона хворому на заразну форму туберкульозу до ухвалення рішення суду покидати протитуберкульозний заклад (п. 2 ч. 1 ст. 150 ЦПК України) тощо;

– наукові судження про те, що зміст резолютивної частини рішення суду про надання права на шлюб залежить від того, хто є заявником у відповідній категорії справ:

I) якщо з відповідною заявою до суду звернулися рідна дитина усиновлювача та усиновлена ним дитина або діти, які були усиновлені усиновлювачем (ч. 4 ст. 26 СК України), у резолютивній частині рішення суду про надання права на шлюб зазначаються такі обставини: а) факт наявності в усиновлювача рідної дитини; б) факт усиновлення (однієї дитини або декількох дітей); в) у випадку, якщо із заявою про надання права на шлюб звернулися діти, які були усиновлені усиновлювачем, – відсутність між усиновленими дітьми такого ступеню кровного зв'язку, що унеможливило б укладення шлюбу відповідно до СК України; г) відповідність надання права на шлюб інтересам заявника (заявників);

II) якщо заявником у справах про надання права на шлюб виступає неповнолітня особа, яка досягла шістнадцяти років, у резолютивній частині рішення суду про надання права на шлюб зазначаються такі обставини: а) факт досягнення заявником (заявниками) встановленого законом віку – шістнадцяти років; б) відповідність надання права на шлюб інтересам заявника (заявників);

дістало подальший розвиток:

– розуміння окремого провадження як виду непозовного цивільного судочинства, що характеризується спеціальною метою, якою є підтвердження наявності або відсутності юридичних фактів, що мають значення для охорони прав, свобод та інтересів особи або створення умов здійснення нею особистих немайнових чи майнових прав або підтвердження наявності чи відсутності неоспорюваних прав, а також низкою особливостей процесуальної форми;

– положення про те, що законна сила рішення суду, ухваленого у справах про встановлення фактів, що мають юридичне значення, за своїми об'єктивними межами розповсюджується на факт, наявність чи відсутність якого суд встановив під час розгляду даної справи. Звідси слідує, що висновки суду щодо даного факту, закріплені у судовому рішенні, мають преюдиціальне значення для інших справ, у тому числі і справ позовного провадження;

– наукові судження про те, що у деяких категоріях справ окремого провадження (про обмеження цивільної дієздатності фізичної особи або визнання фізичної особи недієздатною, про визнання фізичної особи безвісно відсутньою або оголошення її померлою, про усиновлення) законній силі судового рішення не притаманна така його властивість як незмінність, що опосередковується правом суду скасувати рішення, яке набрало законної сили, у зв'язку із зміною обставин, які були підставою для подання відповідної заяви;

– науковий підхід, відповідно до якого скасування рішення суду про видачу обмежувального припису, зокрема у разі визнання особи невинуватою у вчиненні злочину чи адміністративного правопорушення, має здійснюватися в порядку провадження за нововиявленими обставинами.

На підставі наведених положень розроблено низку пропозицій щодо оптимізації законодавства України, зокрема пропонується викласти у новій редакції: ч. 2 ст. 255, абзац 1 ч. 2 ст. 300 ЦПК України, а також виключити зі змісту ЦПК України правові норми, що їх містить ч. 6–9 ст. 300.

Практичне значення одержаних результатів полягає у використанні та можливості використання розроблених пропозицій та висновків у:

- *науково-дослідній роботі* – під час проведення подальших наукових досліджень у галузі цивільного процесуального права;
- *законотворчій діяльності* – в процесі удосконалення цивільного процесуального законодавства України;
- *правозастосовній діяльності* – при розгляді цивільних справ у порядку окремого провадження, а також під час підготовки науково-практичних коментарів до Цивільного процесуального кодексу України (акт впровадження Печерського районного суду м. Києва від 19 червня 2018 року);
- *освітньому процесі* – при викладанні навчальних дисциплін «Цивільний процес», «Цивільне право і процес», а також відповідних спецкурсів; при підготовці підручників і навчальних посібників, а також навчально-методичних матеріалів з указаних дисциплін (акт впровадження Національної академії внутрішніх справ від 15 травня 2018 року).

Особистий внесок здобувача. Усі сформульовані в дисертації положення та висновки ґрунтуються на власних дослідженнях здобувача. Ідеї та розробки, що належать співавторам публікацій за темою дисертації, в роботі не використовувалися.

У співавторстві опубліковано 1 наукову статтю, в якій особистий науковий доробок здобувача становить не менш як 50 % і полягає у формулюванні та розв’язанні наукових проблем, пов’язаних із виокремленням особливостей ухвалення та проголошення судових рішень у справах окремого провадження.

Апробація результатів дисертації. Результати дисертаційного дослідження оприлюднено на 5 науково-практичних і науково-теоретичних конференціях, наукових читаннях та круглому столі: VI наукових читаннях, присвячених пам’яті академіка В. В. Копейчикова (м. Київ, 17 листопада 2016 р.); Всеукраїнській науково-теоретичній конференції «Правові реформи в Україні: реалії сьогодення» (м. Київ, 31 жовтня 2017 р.); VII наукових читаннях, присвячених пам’яті академіка В. В. Копейчикова (м. Київ, 17 листопада 2017 року); Науково-практичній конференції студентів та аспірантів «Актуальні проблеми цивільного та господарського судочинства в аспекті судово-правової реформи» (м. Харків, 24 листопада 2017 р.); круглому столі «Права людини і поліція у сучасному світі», присвяченому пам’яті С. Л. Лисенкова (м. Київ, 12 квітня 2018 р.).

Публікації. Основні положення та висновки дисертації викладені в 10 публікаціях, у тому числі в чотирьох статтях у наукових фахових виданнях

України, одній статті у науковому періодичному виданні іншої держави, п'яти тезах виступів на науково-практичних і науково-теоретичних конференціях, наукових читаннях та круглому столі.

Структура дисертації. Дисертація складається з переліку умовних скорочень, вступу, трьох розділів, що містять дев'ять підрозділів, висновків, списку використаних джерел (200 найменувань на 21 сторінці) та додатку (на 2 сторінках). Загальний обсяг дисертації становить 206 сторінок, із них основного тексту – 183 сторінки.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дослідження, відображено зв'язок дисертаційного дослідження з науковими програмами, планами і темами, визначено мету, задачі, об'єкт, предмет та методи дисертаційного дослідження. Відповідно до результатів дослідження висвітлено основні положення наукової новизни, практичне значення одержаних результатів, їх апробацію, публікації за темою дисертації.

Розділ 1 «Загальнотеоретичні та методологічні засади дослідження інституту судових рішень у справах окремого провадження» складається з трьох підрозділів.

У *підрозділі 1.1 «Еволюція правового регулювання інституту судових рішень у справах окремого провадження та стан наукової розробки проблеми»* встановлено, що у своїй еволюції цивільне процесуальне законодавство України, яке регулює інститут судових рішень у справах окремого провадження, пройшло декілька етапів, серед яких доцільно виокремити:

1) зародження правового регулювання інституту судових рішень у справах окремого провадження, під час якого прототипом окремого провадження були спрощені судові процедури (безсудний осуд сторони, спонукальне виконання, видача платіжного наказу, провадження за вексельними позовами тощо), і відповідні їм види судових рішень (безсудні грамоти, судові накази, накладення заборони або арешту рухомого майна тощо) (XIV ст. – 1924 р.);

2) становлення і розвиток правового регулювання інституту судових рішень у справах окремого провадження в радянському цивільному процесуальному законодавстві, яке супроводжувалося регламентацією судових наказів як одного із видів судових рішень, що ухвалювалися у справах окремого провадження (1924 р. – 1963 р.);

3) подальший розвиток правового регулювання інституту судових рішень у справах окремого провадження в цивільному процесуальному законодавстві УРСР та України, характерною особливістю якого стала детальна правова регламентація змісту резолютивної частини, порядку виконання та скасування рішень суду, які ухвалювалися в певних категоріях відповідних справ (1963 р. – 2004 р.);

4) новелізація правового регулювання інституту судових рішень у справах окремого провадження в цивільному процесуальному законодавстві України, що

знайшла прояв як у диференціації відповідних судових рішень, так і в оптимізації їх змісту, порядку та строків ухвалення і виконання (2004 р. – до сьогодні).

У контексті стану наукової розробки проблеми зроблено висновок про те, що проблематика судових рішень у справах окремого провадження розглядалася вченими, здебільшого опосередковано, у двох контекстах: у межах наукових досліджень інституту окремого провадження (або непозовного цивільного судочинства) та інституту судових рішень. Таким чином, інститут судових рішень у справах окремого провадження предметно не досліджувався у науковій доктрині. Водночас, аналіз цивільного процесуального законодавства України дає підстави для висновку про те, що судові рішення, які ухвалюються у справах окремого провадження, характеризуються низкою особливостей процесуальної форми, що відбивається в порядку їх ухвалення, проголошення, набрання законної сили, змісті тощо. Відтак, зазначена проблематика є актуальним та перспективним напрямом наукового пошуку.

Підрозділ 1.2 «Методологія дослідження інституту судових рішень у справах окремого провадження» присвячений визначенню методології дослідження інституту судових рішень у справах окремого провадження.

Виходячи з юридичної природи інституту судових рішень, а також враховуючи специфіку окремого провадження як одного з видів непозовного цивільного судочинства, акцентовано на тому, що основою методології дослідження інституту судових рішень у справах окремого провадження стали загальнонаукові (індукції та дедукції, системного аналізу) та спеціальні методи пізнання правових явищ (історико-правовий, порівняльно-правовий, формально-догматичний та логічний методи).

У *підрозділі 1.3 «Поняття та види судових рішень у справах окремого провадження, їх структура»* судові рішення у справах окремого провадження визначені як правозастосовчі акти, ухвалені іменем України, оформлені у визначеній законом процесуальній формі, які ґрунтуються на встановлених у судовому засіданні фактах, і мають правовим наслідком підтвердження наявності або відсутності юридичних фактів, що мають значення для охорони прав, свобод та інтересів особи або створення умов здійснення нею особистих немайнових чи майнових прав або підтвердження наявності чи відсутності неоспорюваних прав.

Зроблено висновок про те, що рішення суду у справах окремого провадження можуть бути класифіковані залежно від:

1) їх загальних правових наслідків на: рішення про присудження; рішення про визнання; рішення про перетворення (конститутивні рішення);

2) їх спеціальних правових наслідків на:

а) рішення суду, спрямовані на зміну цивільно-правового статусу фізичної особи (рішення про: обмеження цивільної дієздатності фізичної особи; визнання фізичної особи недієздатною; надання неповнолітній особі повної цивільної дієздатності; визнання фізичної особи безвісно відсутньою чи оголошення її померлою; усиновлення; надання права на шлюб; розірвання шлюбу за заявою подружжя, яке має дітей, за заявою будь-кого з подружжя, якщо один з нього засуджений до позбавлення волі; встановлення режиму окремого проживання за заявою подружжя);

б) рішення суду, спрямовані на встановлення фактів, що мають юридичне значення (рішення про встановлення факту: родинних відносин між фізичними особами; перебування фізичної особи на утриманні; каліцтва, якщо це потрібно для призначення пенсії або одержання допомоги по загальнообов'язковому державному соціальному страхуванню; реєстрації шлюбу, розірвання шлюбу, усиновлення; проживання однією сім'єю чоловіка та жінки без шлюбу; належності правовстановлюючих документів особі, прізвище, ім'я, по батькові, місце і час народження якої, що зазначені в документі, не збігаються з прізвищем, ім'ям, по батькові, місцем і часом народження цієї особи, зазначеним у свідоцтві про народження або в паспорті; народження особи в певний час у разі неможливості реєстрації органом державної реєстрації актів цивільного стану факту народження; смерті особи в певний час у разі неможливості реєстрації органом державної реєстрації актів цивільного стану факту смерті; смерті особи, яка пропала безвісти за обставин, що загрожували їй смертю або дають підстави вважати її загиблою від певного нещасного випадку внаслідок надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру);

в) рішення суду, що мають інше значення для охорони прав, свобод та інтересів особи (рішення про: відновлення прав на втрачені цінні папери на пред'явника та векселі; передачу безхазяйної нерухомої речі у комунальну власність; визнання спадщини відумерлою; надання особі психіатричної допомоги в примусовому порядку; примусову госпіталізацію до протитуберкульозного закладу; розкриття банком інформації, яка містить банківську таємницю, щодо юридичних та фізичних осіб; про видачу і продовження обмежувального припису);

3) можливості скасування рішення судом, який його ухвалив, на: рішення, для яких законом передбачена можливість їх скасування судом, який їх ухвалив; рішення, для яких законом не передбачена можливість їх скасування судом, який їх ухвалив.

Обґрунтовано, що особливістю переважної частини рішень, які ухвалюються судом у справах окремого провадження, є детальна правова регламентація змісту їх резолютивної частини, порядку виконання та скасування, що зумовлено правовстановлюючим характером таких рішень.

Розділ 2 «Загальна характеристика судових рішень у справах окремого провадження» складається з трьох підрозділів.

У підрозділі 2.1 *«Порядок ухвалення та проголошення судових рішень у справах окремого провадження»* визначено, що особливості ухвалення та проголошення судових рішень у справах окремого провадження пов'язані з тим, що:

а) у деяких категоріях справ окремого провадження (зокрема, про обмеження цивільної дієздатності фізичної особи, визнання фізичної особи недієздатною та поновлення цивільної дієздатності фізичної особи; про визнання фізичної особи безвісно відсутньою чи оголошення її померлою; про усиновлення та ін.) суд ухвалює рішення у складі одного судді і двох присяжних;

б) у деяких категоріях справ окремого провадження під час ухвалення рішення суд, поряд із переліком питань, передбачених ч. 1 ст. 264 ЦПК України,

додатково має розв'язати низку питань, передбачених спеціальними нормами (ч. 7 ст. 294, ч. 1 ст. 300, ч. 3 ст. 314, ст. 338, ч. 2 ст. 350-6 ЦПК України);

в) всупереч загальному правилу, що після проголошення рішення суду, який його ухвалив, не може сам скасувати або змінити це рішення, законодавець передбачає можливість скасування рішення, судом який його ухвалив, у таких категоріях справ окремого провадження, як-от: а) про обмеження цивільної дієздатності фізичної особи, визнання фізичної особи недієздатною; б) про визнання фізичної особи безвісно відсутньою або оголошення її померлою; в) про усиновлення.

Акцентовано увагу на тому, що у справах окремого провадження до суду подається не позов, а заява, тому заходи забезпечення мають застосовуватися не щодо позову, а щодо заяви. Такими заходами, зокрема, можуть бути: у справах про визнання спадщини відумерлою та передачу безхазяйної нерухомої речі у комунальну власність – заборона вчиняти щодо спадщини або безхазяйної нерухомої речі, яка є предметом заяви, будь-які дії (п. 2 ч. 1 ст. 150 ЦПК України); у справах про продовження строку примусової госпіталізації хворого на заразну форму туберкульозу до протитуберкульозного закладу – заборона хворому на заразну форму туберкульозу до ухвалення рішення суду покидати протитуберкульозний заклад (п. 2 ч. 1 ст. 150 ЦПК України) тощо.

У підрозділі 2.2 «Набрання судовими рішеннями у справах окремого провадження законної сили» визначено, що законна сила рішення – це його якість, що характеризує рішення суду як акт правосуддя і забезпечує реалізацію владного веління, що міститься у рішенні, та визначеність у встановлених рішенням суду правовідносинах.

Законна сила рішення суду виявляється у незмінності та виключності судового рішення.

Встановлено, що у деяких категоріях справ окремого провадження (про обмеження цивільної дієздатності фізичної особи або визнання фізичної особи недієздатною, про визнання фізичної особи безвісно відсутньою або оголошення її померлою, про усиновлення) законній силі судового рішення не притаманна така його властивість як незмінність, що опосередковується правом суду скасувати рішення, яке набрало законної сили, у зв'язку із зміною обставин, які були підставою для подання відповідної заяви.

Виключність як властивість законної сили судового рішення у справах окремого провадження проявляється у неможливості після набрання рішенням законної сили для заявника заявляти в суді ті ж вимоги, з тих же підстав.

Щодо законної сили ухвал суду у справах окремого провадження, зроблено висновок про те, що так як постановлення ухвал в порядку окремого провадження здійснюється за загальними правилами, визначеними ЦПК України, ухвали, постановлені у справах окремого провадження, набирають законної сили в загальному порядку, регламентованому ст. 261 ЦПК України.

У підрозділі 2.3 «Виправлення недоліків рішень судом, який їх ухвалив» встановлено, що поряд із способами виправлення недоліків у судових рішеннях, які застосовуються для всіх видів цивільного судочинства (виправлення описок чи арифметичних помилок у судовому рішенні; ухвалення додаткового рішення

суду; роз'яснення судового рішення), у справах окремого провадження суд у випадках, визначених законом, уповноважений на скасування рішення, яке він ухвалив, що можна розглядати як спеціальний спосіб виправлення недоліків у судових рішеннях, ухвалених у справах даного виду цивільного судочинства.

Зокрема, визначено, що можливість скасування рішення, судом який його ухвалив, передбачена для таких категорій справ окремого провадження як-от: обмеження цивільної дієздатності фізичної особи або визнання фізичної особи недієздатною (ч. 3–4 ст. 300 ЦПК України), визнання фізичної особи безвісно відсутньою або оголошення її померлою (ч. 1 ст. 309 ЦПК України), усиновлення (ч. 5–6 ст. 314 ЦПК України). Вбачається, у таких справах суд шляхом скасування ухваленого ним судового рішення певною мірою виправляє допущені ним попередньо недоліки.

Розділ 3 «Особливості рішень суду, ухвалених у певних категоріях справ окремого провадження» складається з трьох підрозділів.

У підрозділі 3.1 *«Рішення суду, ухвалені у справах про зміну цивільно-правового статусу фізичної особи»* зроблено висновок про те, що фізичні особи, які були визнані недієздатними за рішенням суду, наділяються нульовою цивільною процесуальною дієздатністю, що полягає у здатності через представника здійснювати у суді цивільні процесуальні права і виконувати цивільні процесуальні обов'язки певного учасника цивільного процесу.

Обґрунтовано, що у справах про скасування рішення суду про визнання фізичної особи недієздатною та поновлення цивільної дієздатності фізичної особи, яка була визнана недієздатною, заявником, поряд з опікуном, членами сім'ї такої особи, органу опіки та піклування, може виступати сама особа, визнана недієздатною, проте здійснювати в суді свої цивільні процесуальні права та виконувати свої цивільні процесуальні обов'язки вона управомочена тільки через законного представника – опікуна.

Визначено, що у мотивувальній частині рішення про надання неповнолітній особі повної цивільної дієздатності суд обов'язково має вказати на підставу надання неповнолітній особі повної цивільної дієздатності, що має бути підтверджено трудовим договором або відповідним актовим записом цивільного стану, а також мотиви, з яких відхилено доводи батьків (усиновлювачів) або піклувальника щодо надання неповнолітній особі повної цивільної дієздатності.

Зроблено висновок про те, що зміст резолютивної частини рішення суду про надання права на шлюб залежить від того, хто є заявником у відповідній категорії справ:

а) якщо з відповідною заявою до суду звернулися рідна дитина усиновлювача та усиновлена ним дитина або діти, які були усиновлені усиновлювачем (ч. 4 ст. 26 СК України), у резолютивній частині рішення суду про надання права на шлюб зазначаються такі обставини: а) факт наявності в усиновлювача рідної дитини; б) факт усиновлення (однієї дитини або декількох дітей); в) у випадку, якщо із заявою про надання права на шлюб звернулися діти, які були усиновлені усиновлювачем, – відсутність між усиновленими дітьми такого ступеню кровного зв'язку, що унеможливило б укладення шлюбу відповідно

до СК України; г) відповідність надання права на шлюб інтересам заявника (заявників);

б) якщо заявником у справах про надання права на шлюб виступає неповнолітня особа, яка досягла шістнадцяти років, у резолютивній частині рішення суду про надання права на шлюб зазначаються такі обставини: а) факт досягнення заявником (заявниками) встановленого законом віку – шістнадцяти років; б) відповідність надання права на шлюб інтересам заявника (заявників).

Аргументовано, що спеціальний правовий режим виконання рішення суду про встановлення режиму окремого проживання подружжя полягає у тому, що копія такого рішення подається заявником до органу ДРАЦСу для підтвердження факту, що чоловік не є батьком дитини, яка народилася після спливу десяти місяців з моменту встановлення режиму окремого проживання подружжя, або до інших органів (осіб) з метою отримання бажаного правового результату (наприклад, до нотаріуса – для визначення частки спадкового майна, фінансової установи – з метою укладання кредитного договору тощо).

У підрозділі 3.2 *«Рішення суду, ухвалені у справах про встановлення фактів, що мають юридичне значення»* звернено увагу на те, що цивільне процесуальне законодавство України детально регламентує тільки особливості провадження у справах про встановлення факту народження або смерті особи на тимчасово окупованій території України, і, відповідно, визначає зміст, порядок оскарження та виконання судових рішень, ухвалених за результатами розгляду таких справ (ст. 317 ЦПК України). Щодо інших категорій цивільних справ про встановлення фактів, що мають юридичне значення, ЦПК України містить тільки уніфіковану норму (ст. 319) щодо змісту та порядку виконання всіх судових рішень, якими встановлюються факти, що мають юридичне значення.

Обґрунтовано, що законна сила рішення суду, ухваленого у справах про встановлення фактів, що мають юридичне значення, за своїми об'єктивними межами розповсюджується на факт, наявність чи відсутність якого суд встановив під час розгляду даної справи. Звідси слідує, що висновки суду щодо даного факту, закріплені у судовому рішенні, мають преюдиціальне значення для інших справ, у тому числі і справ позовного провадження.

У підрозділі 3.3 *«Рішення суду, що мають інше значення для охорони прав, свобод та інтересів особи»* встановлено, що наданням психіатричної допомоги у примусовому порядку слід вважати будь-яку психіатричну допомогу, за якої хоча б щодо одного із її складових (порядку, тривалості, способів надання та ін.) відсутня усвідомлена згода особи або її представника. У мотивувальній частині рішення суд обов'язково має зазначити про наявність підстав для надання психіатричної допомоги у примусовому порядку відповідно до Закону України «Про психіатричну допомогу». Зокрема, у справах про психіатричний огляд або надання амбулаторної психіатричної допомоги у примусовому порядку як підстава надання відповідної допомоги має бути наявність висновку лікаря-психіатра, а про продовження примусово амбулаторної психіатричної допомоги, про примусову госпіталізацію, її продовження – висновку комісії лікарів-психіатрів.

Аргументовано, що оцінка ризиків у справі про видачу або продовження обмежувального припису має ґрунтуватися на доказах, які мають стосуватися підтвердження наявності провадження (кримінального чи про адміністративне правопорушення) щодо особи, яка вчинила домашнє насильство, винесення термінового заборонного припису, інформації про внесення відомостей до Єдиного державного реєстру випадків домашнього насильства тощо.

Доведено, що скасування рішення суду про видачу обмежувального припису, зокрема у разі визнання особи невинуватою у вчиненні злочину чи адміністративного правопорушення, має здійснюватися в порядку провадження за нововиявленими обставинами.

ВИСНОВКИ

У дисертації здійснено теоретичне узагальнення та нове вирішення наукового завдання, що полягає у розробленні теоретичних основ інституту судових рішень у справах окремого провадження. Проведене дослідження дало можливість сформулювати пропозиції та рекомендації, спрямовані на удосконалення цивільного процесуального законодавства України.

Найбільш вагомими науковими результатами роботи є такі висновки.

1. У своїй еволюції цивільне процесуальне законодавство України, яке регулює інститут судових рішень у справах окремого провадження, пройшло декілька етапів, серед яких доцільно виокремити:

1) зародження правового регулювання інституту судових рішень у справах окремого провадження, під час якого прототипом окремого провадження були спрощені судові процедури (безсудний осуд сторони, спонукальне виконання, видача платіжного наказу, провадження за вексельними позовами тощо), і відповідні їм види судових рішень (безсудні грамоти, судові накази, накладення заборони або арешту рухомого майна тощо) (XIV ст. – 1924 р.);

2) становлення і розвиток правового регулювання інституту судових рішень у справах окремого провадження в радянському цивільному процесуальному законодавстві, яке супроводжувалося регламентацією судових наказів як одного із видів судових рішень, що ухвалювалися у справах окремого провадження (1924 р. – 1963 р.);

3) подальший розвиток правового регулювання інституту судових рішень у справах окремого провадження в цивільному процесуальному законодавстві УРСР та України, характерною особливістю якого стала детальна правова регламентація змісту резолютивної частини, порядку виконання та скасування рішень суду, які ухвалювалися в певних категоріях відповідних справ (1963 р. – 2004 р.);

4) новелізацію правового регулювання інституту судових рішень у справах окремого провадження в цивільному процесуальному законодавстві України, що знайшла прояв як у диференціації відповідних судових рішень, так і в оптимізації їх змісту, порядку та строків ухвалення і виконання (2004 р. – до сьогодні).

2. Судові рішення у справах окремого провадження – правозастосовчі акти, ухвалені іменем України, оформлені у визначеній законом процесуальній формі, які ґрунтуються на встановлених у судовому засіданні фактах, і мають правовим наслідком підтвердження наявності або відсутності юридичних фактів, що мають значення для охорони прав, свобод та інтересів особи або створення умов здійснення нею особистих немайнових чи майнових прав або підтвердження наявності чи відсутності неоспорюваних прав.

3. Рішення суду у справах окремого провадження можуть бути класифіковані залежно від:

1) їх загальних правових наслідків на: рішення про присудження; рішення про визнання; рішення про перетворення (конститутивні рішення);

2) їх спеціальних правових наслідків на:

а) рішення суду, спрямовані на зміну цивільно-правового статусу фізичної особи (рішення про: обмеження цивільної дієздатності фізичної особи; визнання фізичної особи недієздатною; надання неповнолітній особі повної цивільної дієздатності; визнання фізичної особи безвісно відсутньою чи оголошення її померлою; усиновлення; надання права на шлюб; розірвання шлюбу за заявою подружжя, яке має дітей, за заявою будь-кого з подружжя, якщо один з нього засуджений до позбавлення волі; встановлення режиму окремого проживання за заявою подружжя);

б) рішення суду, спрямовані на встановлення фактів, що мають юридичне значення (рішення про встановлення факту: родинних відносин між фізичними особами; перебування фізичної особи на утриманні; каліцтва, якщо це потрібно для призначення пенсії або одержання допомоги по загальнообов'язковому державному соціальному страхуванню; реєстрації шлюбу, розірвання шлюбу, усиновлення; проживання однією сім'єю чоловіка та жінки без шлюбу; належності правовстановлюючих документів особі, прізвище, ім'я, по батькові, місце і час народження якої, що зазначені в документі, не збігаються з прізвищем, ім'ям, по батькові, місцем і часом народження цієї особи, зазначеним у свідоцтві про народження або в паспорті; народження особи в певний час у разі неможливості реєстрації органом державної реєстрації актів цивільного стану факту народження; смерті особи в певний час у разі неможливості реєстрації органом державної реєстрації актів цивільного стану факту смерті; смерті особи, яка пропала безвісти за обставин, що загрожували їй смертю або дають підстави вважати її загиблою від певного нещасного випадку внаслідок надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру);

в) рішення суду, що мають інше значення для охорони прав, свобод та інтересів особи (рішення про: відновлення прав на втрачені цінні папери на пред'явника та векселі; передачу безхазяйної нерухомої речі у комунальну власність; визнання спадщини відумерлою; надання особі психіатричної допомоги в примусовому порядку; примусову госпіталізацію до протитуберкульозного закладу; розкриття банком інформації, яка містить банківську таємницю, щодо юридичних та фізичних осіб; про видачу і продовження обмежувального припису);

3) можливості скасування рішення судом, який його ухвалив, на: рішення, для яких законом передбачена можливість їх скасування судом, який їх ухвалив; рішення, для яких законом не передбачена можливість їх скасування судом, який їх ухвалив.

4. Особливістю переважної частини рішень, які ухвалюються судом у справах окремого провадження, є детальна правова регламентація змісту їх резолютивної частини, порядку виконання та скасування, що зумовлено правовстановлюючим характером таких рішень.

5. Особливості ухвалення та проголошення судових рішень у справах окремого провадження пов'язані з тим, що:

а) у деяких категоріях справ окремого провадження (зокрема, про обмеження цивільної дієздатності фізичної особи, визнання фізичної особи недієздатною та поновлення цивільної дієздатності фізичної особи; про визнання фізичної особи безвісно відсутньою чи оголошення її померлою; про усиновлення та ін.) суд ухвалює рішення у складі одного судді і двох присяжних;

б) у деяких категоріях справ окремого провадження під час ухвалення рішення суд, поряд із переліком питань, передбачених ч. 1 ст. 264 ЦПК України, додатково має розв'язати низку питань, передбачених спеціальними нормами (ч. 7 ст. 294, ч. 1 ст. 300, ч. 3 ст. 314, ст. 338, ч. 2 ст. 350-6 ЦПК України);

в) всупереч загальному правилу, що після проголошення рішення суд, який його ухвалив, не може сам скасувати або змінити це рішення, законодавець передбачає можливість скасування рішення, судом який його ухвалив, у таких категоріях справ окремого провадження, як-от: а) про обмеження цивільної дієздатності фізичної особи, визнання фізичної особи недієздатною; б) про визнання фізичної особи безвісно відсутньою або оголошення її померлою; в) про усиновлення.

6. Заходами забезпечення заяви у справах окремого провадження можуть бути: у справах про визнання спадщини відумерлою та передачу безхазяйної нерухомої речі у комунальну власність – заборона вчиняти щодо спадщини або безхазяйної нерухомої речі, яка є предметом заяви, будь-які дії (п. 2 ч. 1 ст. 150 ЦПК України); у справах про продовження строку примусової госпіталізації хворого на заразну форму туберкульозу до протитуберкульозного закладу – заборона хворому на заразну форму туберкульозу до ухвалення рішення суду покидати протитуберкульозний заклад (п. 2 ч. 1 ст. 150 ЦПК України) тощо.

7. У деяких категоріях справ окремого провадження (про обмеження цивільної дієздатності фізичної особи або визнання фізичної особи недієздатною, про визнання фізичної особи безвісно відсутньою або оголошення її померлою, про усиновлення) законній силі судового рішення не притаманна така його властивість як незмінність, що опосередковується правом суду скасувати рішення, яке набрало законної сили, у зв'язку із зміною обставин, які були підставою для подання відповідної заяви.

8. Поряд із способами виправлення недоліків у судових рішеннях, які застосовуються для всіх видів цивільного судочинства (виправлення описок чи арифметичних помилок у судовому рішенні; ухвалення додаткового рішення суду; роз'яснення судового рішення), у справах окремого провадження суд у

випадках, визначених законом, уповноважений на скасування рішення, яке він ухвалив, що можна розглядати як спеціальний спосіб виправлення недоліків у судових рішеннях, ухвалених у справах даного виду цивільного судочинства.

9. Фізичні особи, які були визнані недієздатними за рішенням суду, наділяються нульовою цивільною процесуальною дієздатністю, що полягає у здатності через представника здійснювати у суді цивільні процесуальні права і виконувати цивільні процесуальні обов'язки певного учасника цивільного процесу.

10. Законна сила рішення суду, ухваленого у справах про встановлення фактів, що мають юридичне значення, за своїми об'єктивними межами розповсюджується на факт, наявність чи відсутність якого суд встановив під час розгляду даної справи. Звідси слідує, що висновки суду щодо даного факту, закріплені у судовому рішенні, мають преюдиціальне значення для інших справ, у тому числі і справ позовного провадження.

11. Оцінка ризиків у справі про видачу або продовження обмежувального припису має ґрунтуватися на доказах, які мають стосуватися підтвердження наявності провадження (кримінального чи про адміністративне правопорушення) щодо особи, яка вчинила домашнє насильство, винесення термінового заборонного припису, інформації про внесення відомостей до Єдиного державного реєстру випадків домашнього насильства тощо.

12. Скасування рішення суду про видачу обмежувального припису, зокрема у разі визнання особи невинуватою у вчиненні злочину чи адміністративного правопорушення, має здійснюватися в порядку провадження за нововиявленими обставинами.

13. На підставі наведених положень розроблено низку пропозицій щодо оптимізації законодавства України, зокрема пропонується викласти у новій редакції: ч. 2 ст. 255, абзац 1 ч. 2 ст. 300 ЦПК України, а також виключити зі змісту ЦПК України правові норми, що їх містить ч. 6–9 ст. 300.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ:

1. Підченко Ю. О. Загальна характеристика рішень суду, ухвалених у справах окремого провадження. *Вісник Херсонського державного університету. Серія «Юридичні науки»*. 2015. Вип. 6. Т. 1. С. 111–114.

2. Підченко Ю. О. Еволюція правового регулювання інституту судових рішень у справах окремого провадження. *Вісник Херсонського державного університету. Серія «Юридичні науки»*. 2018. Вип. 1. Том 1. С. 71–75.

3. Підченко Ю. О. Щодо видів судових рішень у справах окремого провадження. *Право і суспільство*. 2018. № 2. Частина 3. С. 34–40.

4. Бичкова С.С., Підченко Ю. О. Порядок ухвалення та проголошення судових рішень у справах окремого провадження. *Jurnalul juridic național: teorie și practică*. Молдова. 2018. № 2(30). С. 83–86.

5. Підченко Ю. О. Виправлення недоліків у судових рішеннях, ухвалених у справах окремого провадження. *Вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. 2018. № 49. Том 1. С. 143–146.

6. Підченко Ю. О. Вимоги до рішення суду, ухваленого у справах окремого провадження. *Матеріали VI наукових читань, присвячених пам'яті академіка В. В. Конєйчикова* (м. Київ, 17 листопада 2016 року). Київ, 2016. С. 118–120.

7. Підченко Ю. О. Особливості змісту резолютивної частини рішення суду, яке ухвалюється у справах окремого провадження. *Правові реформи в Україні: реалії сьогодення: матеріали IX Всеукраїнської науково-теоретичної конференції* (м. Київ, 31 жовтня 2017 р.). Київ, 2017. С. 212–215.

8. Підченко Ю. О. Поняття та види судових рішень, ухвалених у справах окремого провадження. *Матеріали VII наукових читань, присвячених пам'яті академіка В. В. Конєйчикова* (м. Київ, 17 листопада 2017 р.). Київ, 2017. С. 93–94.

9. Підченко Ю. О. Виправлення недоліків судових рішень щодо справ окремого провадження. *Актуальні проблеми цивільного та господарського судочинства в аспекті судово-правової реформи: матеріали науково-практичної конференції студентів та аспірантів* (м. Харків, 24 листопада 2017 р.). Харків, 2017. С. 101–103.

10. Підченко Ю. О. Щодо класифікації ухвал суду, які постановляються у справах окремого провадження. *Матеріали круглого столу «Права людини і поліція у сучасному світі»*, присвячений пам'яті С. Л. Лисенкова (м. Київ, 12 квітня 2018 р.). Київ, 2018. С. 206–207.

АНОТАЦІЯ

Підченко Ю. О. Судові рішення у справах окремого провадження. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.03 – цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право. – Національна академія внутрішніх справ, Київ, 2019.

Дисертація є комплексним науковим дослідженням інституту судових рішень у справах окремого провадження. Здійснено аналіз стану наукової розробки проблеми судових рішень у справах окремого провадження, окреслено методологію проведення відповідного дослідження, а також простежено еволюцію правового регулювання інституту судових рішень у справах окремого провадження. Сформульовано поняття та виокремлено види судових рішень у справах окремого провадження. Проаналізовано порядок ухвалення, проголошення та набрання законної сили судовими рішеннями у справах окремого провадження, визначено способи виправлення недоліків у таких судових рішеннях. Виокремлено особливості рішень суду, ухвалених у певних категоріях справ окремого провадження. На підставі аналізу наукової доктрини та чинного цивільного процесуального законодавства України внесено пропозиції щодо вдосконалення окремих правових норм.

Ключові слова: судові рішення, рішення суду, ухвали суду, окреме провадження, законна сила судового рішення, виправлення недоліків у судовому рішенні, ухвалення судового рішення, проголошення судового рішення.

АННОТАЦИЯ

Пидченко Ю. А. Судебные решения по делам особого производства. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.03 – гражданское право и гражданский процесс; семейное право; международное частное право. – Национальная академия внутренних дел, Киев, 2019.

Диссертация является комплексным научным исследованием института судебных решений по делам особого производства.

Осуществлен анализ состояния научной разработки проблемы судебных решений по делам особого производства, определена методология проведения соответствующего исследования, а также прослежена эволюция правового регулирования института судебных решений по делам особого производства.

Установлено, что в своей эволюции гражданское процессуальное законодательство Украины, регулирующее институт судебных решений по делам особого производства, прошло несколько этапов, среди которых целесообразно выделить:

1) зарождение правового регулирования института судебных решений по делам особого производства, при котором прототипом особого производства были упрощенные судебные процедуры (бессудное осуждение стороны, побудительное исполнение, выдача платежного приказа, производство по вексельным искам и т.п.), и соответствующие им виды судебных решений (бессудные грамоты, судебные приказы, наложение запрета или ареста движимого имущества) (XIV в. – 1924 г.);

2) становление и развитие правового регулирования института судебных решений по делам особого производства в советском гражданском процессуальном законодательстве, которое сопровождалось регламентацией судебных приказов как одного из видов судебных решений по делам особого производства (1924 г. – 1963 г.);

3) дальнейшее развитие правового регулирования института судебных решений по делам особого производства в гражданском процессуальном законодательстве УССР и Украины, характерной особенностью которого стала подробная правовая регламентация содержания резолютивной части, порядка выполнения и отмены решений суда, которые принимались в определенных категориях соответствующих дел (1963 г. – 2004 г.);

4) новеллизацию правового регулирования института судебных решений по делам особого производства в гражданском процессуальном законодательстве Украины, которая нашла проявление, как в дифференциации соответствующих судебных решений, так и в оптимизации их содержания, порядка и сроков принятия и выполнения (2004 г. – по настоящее время).

Сформулировано понятие и выделены виды судебных решений по делам особого производства.

Судебные решения по делам особого производства определены как правоприменительные акты, принятые именем Украины, оформленные в

определенной законом процессуальной форме, основанные на установленных в судебном заседании фактах и которые имеют правовым последствием подтверждение наличия или отсутствия юридических фактов, имеющих значение для охраны прав, свобод и интересов лица или создания условий осуществления им личных неимущественных или имущественных прав или подтверждения наличия или отсутствия неоспариваемых прав.

Обосновано, что решение суда по делам особого производства могут быть классифицированы: а) в зависимости от их общих правовых последствий на: решения о присуждении; решения о признании; решения о преобразовании (конститутивные решения); б) в зависимости от их специальных правовых последствий на: решения суда, направленные на изменение гражданско-правового статуса физического лица; решения суда, направленные на установление фактов, имеющих юридическое значение; решения суда, которые имеют другое значение для охраны прав, свобод и интересов лица; в) в зависимости от возможности отмены решения судом, принявшим его, на: решения, для которых законом предусмотрена возможность их отмены судом, который их принял; решения, для которых законом не предусмотрена возможность их отмены судом, который их принял.

Проанализирован порядок принятия, провозглашения и вступления в законную силу судебных решений по делам особого производства, определены способы исправления недостатков в таких судебных решениях.

Аргументировано, что в некоторых категориях дел особого производства (об ограничении гражданской дееспособности физического лица или признания физического лица недееспособным, о признании физического лица безвестно отсутствующим или объявления его умершим, об усыновлении) законной силе судебного решения не присуще такое его свойство как неизменность, что опосредуется правом суда отменить решение, вступившее в законную силу, в связи с изменением обстоятельств, послуживших основанием для подачи соответствующего заявления.

Установлено, что наряду со способами исправления недостатков в судебных решениях, которые применяются для всех видов гражданского судопроизводства (исправление описок или арифметических ошибок в судебном решении; принятие дополнительного решения суда; разъяснение судебного решения), по делам особого производства суд в случаях, определенных законом, уполномоченный на отмену решения, которое он принял, что можно рассматривать как специальный способ исправления недостатков в судебных решениях, принятых по делам данного вида гражданского судопроизводства.

Выделены особенности решений суда, принятых в определенных категориях дел особого производства.

На основании анализа научной доктрины и действующего гражданского процессуального законодательства Украины внесены предложения по усовершенствованию отдельных правовых норм.

Ключевые слова: судебные решения, решения суда, постановления суда, особое производство, законная сила судебного решения, исправление недостатков

в судебном решении, принятие судебного решения, провозглашение судебного решения.

SUMMARY

Pidcenko Y. O. *Court decisions in cases of special proceedings. – On the rights of manuscript.*

Thesis for the degree of Candidate of Sciences in specialty 12.00.03.– Civil Law and Civil Procedure; Family Law; International Private Law. – National Academy of Internal Affairs, Kyiv, 2019.

The dissertation is a complex scientific research of the institute of court decisions in cases of special proceedings. The analysis of the state of scientific development of the problem of court decisions in cases of special proceedings, the methodology of carrying out of the corresponding research, and also the evolution of the legal regulation of the institute of court decisions in cases of special proceedings are traced. The concept is formulated and types of court decisions in cases of special proceedings are singled out. The procedure for the adoption, proclamation and enactment of court decisions in cases of special proceedings is analyzed, ways of correcting deficiencies in such court decisions are determined. The features of court decisions adopted in certain categories of cases of special proceedings are singled out. On the basis of the analysis of the scientific doctrine and the current civil procedural legislation of Ukraine, proposals were made to improve certain legal norms.

Keywords: court decisions, decisions of the court, court orders, speciale proceedings, legal force of a court decision, correction of deficiencies in court decision, making a court decision, announcement of court decision.